

**Niets of niemand kan er voor zorgen dat je je
minderwaardig of boos voelt na afwijzing, noch kan een
excuus er voor zorgen dat je een ander vergeeft, zonder
jouw toestemming**

Een onderzoek naar de vraag of reacties na afwijzing afhankelijk zijn van hoe mensen
zichzelf zien

Masterscriptie

C.J.P. Janssen, 577344

Tilburg University, Tilburg

Communicatie- en informatiewetenschappen

Bedrijfscommunicatie en digitale media

Faculteit Geesteswetenschappen

Begeleider: Dr. J. Schaafsma

Tweede lezer: Dr. E. Oversteegen

Juni 2014

Voorwoord

Ik lees het steeds vaker in de krant; schietpartijen die ontstaan na dergelijke afwijzingen als ontslagen worden en gebroken liefdes. Een excuus, een bloemetje of een kus: het zou geen verschil meer maken. Het lijkt alleen maar duidelijker te worden dat agressie heftige reacties bij mensen kan veroorzaken. Zo ervoer ik afwijzingen soms ook. Het maakte me boos maar tegelijk ook verdrietig. Wanneer de persoon in kwestie zijn of haar excuses hiervoor had aangeboden, kon het de pijn niet verzachten, al vergaf ik het de persoon vaak wel. Maar wat als ik anders in het leven stond. Wat als ik wat meer op mijzelf gericht was, misschien meer zelfvertrouwen had en me onafhankelijker opstelde. Zou ik dan bozer reageren en degene die mij afwees minder snel vergeven? Of zou het geen verschil maken? Op het moment dat ik me dit afvroeg kwam mijn vader met een krantenartikel naar mij toe. In dit krantenartikel stond een krachtige uitspraak van de vrouw van de voormalige Amerikaanse president (Franklin Roosevelt), gerelateerd tot deze vraag. Zij heeft ooit in een interview gezegd: ‘Niemand kan jou minderwaardig laten voelen zonder jouw toestemming’, en naar mijn idee is dat ook zo. Zo lang jij zelf sterk genoeg bent tegen afwijzingen of tegenslagen, zal jouw zelfvertrouwen niet aangetast worden. Desondanks blijkt uit onderzoeken dat niet iedereen zo denkt en reageert. Dit is dan ook de reden waarom het mij erg interessant leek om onderzoek te doen of de reacties afhankelijk zijn van hoe mensen zichzelf zien. Vorig jaar deed ik onderzoek naar het effect van afgewezen worden op het zelfvertrouwen en hoe mensen dit verwerken. Dit jaar leek het mij boeiend om hier verder op in te gaan en onderzoek te doen of eventueel verschil in mensen ook voor verschillende gedragingen na afwijzing zorgt.

Na zes maanden zwoegen is dit het eindresultaat: mijn masterscriptie. Met trots wil ik graag mijn begeleider Dr. J. Schaafsma bedanken voor haar steun en vertrouwen gedurende deze tijd. Ik heb enorm veel geleerd van haar feedback in én mijn bachelorjaar én mijn masterjaar. Daarnaast wil ik natuurlijk mijn familie bedanken die mij elke dag weer steunt bij elke stap die ik neem.

Carmen Janssen,

Juni 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	4
Inleiding	5
Waarom is afwijzing eigenlijk vervelend?	7
Independent <i>self-construal</i> en agressie	10
Interdependent <i>self-construal</i> en vergeving	12
Huidig onderzoek	14
Methode	15
Respondenten en design	15
Procedure	16
Meetinstrument	18
Resultaten	20
Aantasting van de fundamentele behoeften	21
Boze gevoelens na afwijzing staan los van hoe mensen zichzelf zien	22
Hoe mensen zichzelf zien is niet bepalend voor de agressieve gevoelens tegenover afwijzers	23
Hoe mensen zichzelf zien is niet bepalend voor agressieve gedragsintenties ten op zichte van de afwijzers	23
Bereidheid tot vergeving na excuus verschilt niet per <i>construal</i>	23
Discussie	23
Literatuurlijst	27
Bijlage	31

Samenvatting

In dit onderzoek is gekeken of reacties na afwijzing afhankelijk zijn van hoe mensen zichzelf zien. Er staan twee verwachtingen centraal in dit onderzoek. De eerste verwachting die getoetst is, is of wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn bozer reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. De tweede verwachting was dat als mensen minder op zichzelf gericht zijn, zij na het ontvangen van een excuus na afwijzing, de afwijzer sneller zouden vergeven dan als mensen meer op zichzelf gericht waren.

Deze verwachtingen zijn getoetst met een priming waarbij de respondenten door middel van een woordentaak meer of minder op zichzelf gericht waren. Vervolgens werden zij allen tijdens een online balspel afgewezen en ontvingen zij na het invullen van de vragenlijst (voornamelijk over boosheid) een excuus van de afwijzers. Hiermee werd per conditie de vergevingsgezindheid gemeten. Opmerkelijk genoeg zijn er in het onderzoek geen significante verschillen gevonden tussen mensen die meer of minder op zichzelf gericht zijn. Zo blijkt er geen verschil te zijn tussen mensen die meer of minder op zichzelf gericht zijn gerelateerd tot het uiten van agressie of het vergeven van de afwijzer na het ontvangen van een excuus. Hierdoor kunnen de verwachtingen aan de hand van dit onderzoek helaas niet bevestigd worden.

Inleiding

Beeld u zich de volgende situatie in: u krijgt een uitnodiging voor een feest. Er zullen veel mensen zijn. U trekt uw mooiste kleding aan en vertrekt naar het feest. Wanneer u binnenkomt, ziet u dat het druk is en gaat u snel aan een tafel zitten met voor u onbekende bezoekers. Allen zijn zij intens met elkaar aan het kletsen en lijken ze geen oog voor u te hebben. Niemand van hen toont interesse of stelt vragen aan u. Zelfs nadat u een aantal keer een gesprek heeft proberen aan te knopen, reageert niemand. U voelt zich afgewezen en buitengesloten. Hoe reageert u? De reacties van mensen op een dergelijke afwijzing kunnen verschillen. Het kan zijn dat sommige mensen in een dergelijke situatie boos reageren; anderen zouden zich kunnen terugtrekken mogelijk afhankelijk of er excuses worden gemaakt. Het idee dat niemand wil communiceren en het negeren van personen kan ervaren worden als afwijzing. Afwijzing wekt namelijk volgens meerdere onderzoeken een vervelend gevoel op (Leary, Haupt, Strausser & Chokel 1998; Leary et al, 2001; Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003, Williams, Cheung & Choi, 2000).

Een belangrijke verklaring voor het vervelende gevoel na afwijzing is het feit dat mensen sociale wezens zijn en de aangeboren behoefte hebben om samen te zijn en geaccepteerd te willen worden (Baumeister & Leary, 1995). Wanneer deze behoeften niet worden beantwoord en individuen worden afgewezen, kan dit leiden tot een lager zelfvertrouwen, onderwaardering en negatieve emoties als verdriet en somberheid (Buckley, Winkel & Leary, 2000). Personen die afgewezen worden of die zich gekwetst voelen, kunnen bovendien agressief reageren (Baumeister, Smart en Boden, 1996; Twenge, Baumeister, DeWall, Ciarocco & Bartels, 2007; Twenge, Baumeister, Tice & Stucke, 2001; Warburton, Williams & Cairns, 2006) in de richting van de afwijzers. Ook actuele gebeurtenissen tonen aan dat afwijzing in meer of mindere mate tot agressie kan leiden. Zo zou Aaron Alexis, die in Washington dertien mariniers inclusief zichzelf om het leven bracht, dit hebben gedaan omdat hij niet kon verwerken dat hij ontslagen was (Koppel & Ballhaus, 2013). Hierop aansluitend blijkt uit het onderzoek van Leary, Kowalski, Smith & Philiphs (2003) dat 87 procent van de vijftien schietpartijen tussen 1995 en 2001 de oorzaak afwijzing heeft. De vraag is echter of iedereen na afwijzing agressief reageert.

Het verschil in reacties kan te maken hebben met hoe mensen zichzelf zien (Campbell, 1990; Cross, Hardin & Gercek-Swing, 2011; Markus en Kitayama, 1991). Sommige mensen zijn meer onafhankelijk en gericht op persoonlijke doelen terwijl

andere mensen een meer afhankelijke houding aannemen en meer gericht zijn op sociale relaties. Dit wordt *self-construal* genoemd, binnen deze term wordt onderscheid gemaakt wordt tussen independent *self-construal* en interdependent *self-construal* (Markus & Kitayama, 1991). Wanneer personen een sterkere independent *self-construal* hebben, zijn zij meer op zichzelf en hun persoonlijke doelen gericht, stellen zich meer onafhankelijk op en hebben vaak een groot zelfvertrouwen (Vohs & Heatherton, 2001; Emmons, 2000; Brown, 2004). Zij zouden in de geschetste situatie bozer kunnen reageren dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn, omdat zij eerder geneigd zijn voor zichzelf op te komen. Bovendien zijn zij minder bang een conflict aan te gaan en hierdoor het risico te lopen relaties te verliezen (Markus & Kitayama, 1991).

Wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn zouden zij minder snel voor zichzelf opkomen, omdat zij conflicten liever vermijden en het belangrijk vinden dat de harmonie in sociale relaties bewaard wordt (Markus & Kitayama 1991). Deze personen zouden ook over een groter sociaal verantwoordelijkheidsgevoel beschikken om relaties te herstellen dan personen die meer op zichzelf gericht zijn (Berkowitz & Daniels, 1963; Derlega, Cukur, kuang & Forsyth, 2002). De sociale instelling van de meer afhankelijke personen zou er toe kunnen leiden dat, wanneer zij in de geschetste situatie na afwijzing een excuus ontvangen, de afwijzer sneller wordt vergeven.

Uit voorgaande onderzoeken blijkt dat wanneer mensen een sterkere independent of interdependent *self-construal* hebben, in gedrag verschillen (Berkowitz & Daniels, 1963; Derlega, Cukur, kuang & Forsyth, 2002; Markus & Kitayama 1991; Vohs & Heatherton, 2001; Emmons, 2000; Brown, 2004). De vraag is echter of deze verschillen in gedrag ook verschillende reacties na afwijzing teweegbrengen. In dit onderzoek wordt gekeken of wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn, zij bozer reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Daarnaast wordt gekeken of wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn sneller de afwijzer vergeven na het ontvangen van een excuus dan wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn. Dit wordt onderzocht door de respondenten een woordentaak te laten uitvoeren waardoor zij meer of minder op zichzelf gericht zijn. Vervolgens zullen zij afgewezen worden tijdens het spelen van een balspel waarna een vragenlijst volgt. Op deze manier kan er gekeken worden hoe mensen reageren na afwijzing wanneer zij zich in een bepaalde toestand bevinden en zich dus of meer *interdependent* of *independent* opstellen.

Waarom is afwijzing eigenlijk vervelend?

Mensen ervaren afwijzing vaak als vervelend, omdat zij dan het gevoel krijgen dat zij er niet (meer) bijhoren of dat zij niet geaccepteerd worden (Leary, Haupt, Strausser & Chokel 1998; Leary et al, 2001; Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003, Williams, Cheung & Choi, 2000). Wanneer mensen sociale relaties verliezen of in een sociaal isolement komen, dan kan dit leiden tot negatieve gevoelens als angst, depressie, stress en eenzaamheid (Baumeister & Tice, 1990; Simpson; 1987). Baumeister en Leary (1995) stellen dat mensen sociale wezens zijn en de behoefte hebben ergens bij te horen. Volgens MacDonald en Leary (2005) is sociale acceptatie sinds mensenheugenis belangrijk om te overleven. Zo was vroeger samenwerken en samenzijn nodig om bedreigingen van andere jagers of dieren tegen te gaan. Het zoeken naar voedsel in groepen was zo makkelijker en efficiënter. Mensen die goed geïntegreerd waren in de groep en sterke relaties onderhielden, hadden een grotere kans om te overleven dan de minder sociaal ontwikkelde mensen. Ook vandaag de dag blijft de drang om samen te zijn en geaccepteerd te worden van groot belang voor mensen (Baumeister & Leary, 1995). Onderzoek van Bloom, White & Ascher (1979) toont aan dat mensen met goed onderhouden persoonlijke relaties zich gelukkiger voelen en minder depressief zijn dan mensen die individualistischer zijn ingesteld. Een mogelijke reden hiervoor is aangetoond in het onderzoek van Hogg en Mullin (1999) waarin individuen aangeven meer zekerheid en bescherming te ervaren wanneer zij in groepen leven. Dit wordt *need to belong* genoemd (Baumeister & Leary, 1995). Indien nodig, kunnen individuen terugvallen op de groepen waarmee sociale banden zijn opgebouwd, wat meer zekerheid geeft.

Desondanks krijgen mensen in het dagelijks leven te maken met afwijzingen. Afwijzingen hebben, volgens Buckley, Winkel & Leary (2000), verscheidene effecten waaronder een verminderd zelfvertrouwen, het gevoel van onderwaardering en negatieve emoties als verdriet en somberheid. Dit wordt ook aangetoond in het onderzoek van Williams, Cheung en Choi (2000) waarbij aan proefpersonen werd gevraagd een balspel, Cyberball, te spelen met twee computer-gegenereerde spelers of twee menselijke spelers. In de afwijsconditie kregen de proefpersonen aan het begin van het spel tweemaal de bal en daarna werden zij overgeslagen. De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat er bij de personen die na een aantal keer overgooien werden overgeslagen, een lager zelfvertrouwen werd gemeten dan bij de proefpersonen die de

bal wel kregen. Bovendien toont dit onderzoek aan dat afwijzing ook emoties als boosheid opwekt.

Een ander effect dat afwijzing losmaakt is sociale pijn. Volgens Eisenberger, Lieberman & Williams (2003) is dit de psychologische pijn die mensen ervaren na een sociale uitsluiting. De pijn die men ervaart is te vergelijken met de fysieke pijn die iemand voelt wanneer hij of zij bijvoorbeeld met een vinger tussen de deur komt. De psychologische pijn die mensen ervaren na afwijzing werd onderzocht aan de hand van een soortgelijk onderzoek als Williams, Cheung en Choi (2000). Proefpersonen werd gevraagd een bal over te gooien, maar kregen de bal daarna niet meer teruggegooid. Bij de personen die uitgesloten werden van het balspel, werd bij de ervaring van het gevoel van afwijzing hetzelfde hersengebied actief als wanneer er fysieke pijn optreedt. Deze sociale pijn kan optreden wanneer de fundamentele behoeften van de mens, namelijk ergens bijhoren, controle, waardering en erkenning, in gevaar komen. Een voorbeeld van een bedreiging op de fundamentele behoefte is sociale afwijzing (Williams 2002, 2007). Sociale afwijzing komt vaak voor in het dagelijks leven en wordt als vervelend ervaren (Baumeister & Leary, 1995, 2005; Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003; Williams, Cheung & Choi, 2000). Wanneer mensen te maken krijgen met afwijzing kan dit ertoe leiden dat zij gescheiden worden van de groep, controle verliezen over de situatie, zich minderwaardig voelen en/of niet meer (h)erkend worden. Hierdoor zouden mensen het gevoel kunnen krijgen dat anderen de waarde van de relatie minder belangrijk vinden dan zichzelf. Volgens Buckley, Winkel & Leary (2004) zou dit leiden tot het meest pijnlijke gevoel van afwijzing.

De sociale pijn die afwijzing met zich meebrengt, kan leiden tot heftige reacties bij mensen (Baumeister et al., 1993; Baumeister et al., 1996; Blaine & Crocker, 1993; Baumeister & Tice, 1985). Zo kan er op verschillende manieren omgegaan worden met afwijzing of wanneer de fundamentele behoeften in gevaar komen. MacDonald en Leary (2005) tonen in hun onderzoek aan dat vechten, naast verstijven of vluchten, een mogelijke reactie is wanneer mensen buiten de groep vallen. Mensen zouden bijvoorbeeld stilvallen wanneer zij niet weten hoe zij het beste kunnen reageren op een dergelijke situatie. Een andere mogelijke reactie na afwijzing is vluchten. Hierbij maken mensen wel een keuze hoe zij reageren en trekken ze zich bijvoorbeeld terug. Bij vechten wordt de confrontatie opgezocht en dit zou kunnen

betekenen dat mensen wel een discussie willen aangaan of dat ze hun boosheid willen uiten.

Dat afwijzing agressie opwekt, wordt aangetoond in meerdere onderzoeken (Buckley, Winkel & Leary, 2004; Twenge & Campbell, 2003; Williams, Cheung & Choi, 2000). In het onderzoek van Twenge en Campbell (2003) kregen proefpersonen een kennismakingstest voorgelegd en werd hen vervolgens gevraagd met wie zij zouden willen samenwerken. Sommige van deze proefpersonen kregen te horen dat niemand hen had gekozen als samenwerkingspartner. Zij bleken agressiever te reageren dan de personen die de mededeling kregen dat zij wel gekozen werden. De afgewezen personen lieten dan ook hardere muziek voor een langere tijd aan de andere deelnemer horen. Het laten horen van geluid door een koptelefoon is een erkende manier om agressie te meten en wordt in meerdere onderzoeken gebruikt (Bushman & Baumeister, 1998; Thomaes, Bushman, Stegge & Olthof, 2008; Konijn, Bijvank & Bushman, 2007). Ook uit het onderzoek van Buckley, Winkel en Leary (2004) blijkt dat mensen agressief kunnen reageren na afwijzing of uitsluiting. In dit onderzoek wisselden proefpersonen persoonlijke informatie uit en konden ze vervolgens aangeven met wie zij wilden samenwerken bij het uitvoeren van een taak. De proefpersonen die vaak te horen kregen dat zij niet uitgekozen werden om mee samen te werken, voelden meer boosheid dan de personen die wel uitgekozen werden of die neutrale feedback ontvingen. Bovendien blijkt uit het onderzoek van Williams en zijn collega's (2002) dat wanneer personen buitengesloten werden tijdens een discussie die online gevoerd werd, zij sarcastisch en boos reageerden. De afwijzing zou, volgens meerdere onderzoekers (Bushman, Baumeister & Philipps, 2001; Harmon-Jones & Sigelman, 2001), worden ervaren als onderwaardering. Door het uiten van agressie zou het zelfvertrouwen beschermd kunnen worden en zorgen voor een beter gevoel na afwijzing.

Uit de besproken onderzoeken blijkt dat afwijzing als vervelend ervaren kan worden (Williams, Cheung en Choi, 2000; Eisenberger, Lieberman & Williams, 2003; Leary, Haupt, Strausser & Chokel 1998; Leary et al, 2001) en dat het kan leiden tot agressieve of boze reacties (Twenge & Campbell, 2003; Leary, Kowalsky, Smith & Philipps, 2003; Bushman & Baumeister, 1998). Toch hoeven mensen niet altijd agressief te reageren na afwijzing. Zo blijkt uit het onderzoek van Williams en Sommer (1997) dat wanneer proefpersonen genegeerd en uitgesloten werden tijdens een balspel, zij weliswaar negatieve emoties ervoeren maar juist een gesloten houding

aannamen. De proefpersonen kwamen dus niet voor zichzelf op om gezien te worden of om weer mee te kunnen spelen en ze reageerden ook niet agressief. Deze reacties van mensen na afwijzing zouden afhankelijk kunnen zijn van hoe mensen zichzelf zien.

Independent *self-construal* en agressie

Sociale afwijzing komt vaak voor in het dagelijkse leven, maar hoe mensen hierop reageren kan echter verschillen per persoon (Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003). Zo kan afwijzing voor sommige personen vervelend zijn omdat zij het belangrijk vinden deel uit te maken van een groep, terwijl andere personen het mogelijk minder erg vinden omdat zij meer gericht zijn op hun persoonlijke doelen.

Hoe mensen zichzelf zien en in relatie met anderen wordt *self-construal* genoemd (Cross, Hardin & Gercek-Swing, 2011; Markus en Kitayama, 1991). Volgens Markus en Kitayama (1991) heeft *self-construal* van mensen twee componenten, namelijk interdependent *self-construal* en independent *self-construal*. Afhankelijk van welke van deze twee componenten domineert (Hannover & Kühnen, 2004), zouden mensen verschillend kunnen reageren op een afwijzing. Zo blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek van Ybarra & Tramifow (1998) dat als mensen een sterkere independent *self-construal* hebben, zij eerder geneigd zijn om af te gaan op hun eigen meningen wanneer zij een besluit moesten nemen, terwijl als mensen sterkere interdependent *self-construal* hebben, zij meer waarde hechten aan de mening van anderen en heersende normen en waarden. De verschillen tussen deze twee componenten zullen in de volgende paragrafen uitgelegd worden. In het vervolg van dit onderzoek zal er voornamelijk gesproken worden over (on)afhankelijke personen of personen die meer of minder op zichzelf gericht zijn en worden de begrippen als interdependent of independent *construal* minder gebruikt.

In dit onderzoek wordt verwacht dat wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn, bozer zullen reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Dit zou te maken kunnen hebben met de manier waarop zij in het leven staan. Uit onderzoek van Harter en zijn collega's (1997) blijkt dat als personen meer op zichzelf gericht zijn in relaties hun eigen wensen en gevoelens vooropstelden en zich meer onderscheidde van hun partners. De focus van deze personen ligt dan ook voornamelijk op persoonlijke karakteristieken, doelen en successen; ze hechten hier veel waarde aan (Markus & Kitayama, 1991; Triandis, 1989). Wanneer deze persoonlijke eigenschappen of doelen in gevaar komen door bijvoorbeeld afwijzing,

dan kan dit een negatief gevoel opwekken. Dit is aangetoond in verschillende onderzoeken (Crocker & Major, 1989; Crocker, Voelkl, Testa & Major, 1991; Prooijen en Zwenk, 2009). Hieruit blijkt dat proefpersonen die meer op hun persoonlijke eigenschappen gericht waren en negatieve feedback ontvingen op een bepaalde taak die zij hadden uitgevoerd, deze afwijzing als vervelender ervoeren dan personen die minder op zichzelf gericht zijn. Dit zou kunnen komen doordat zij mogelijk de reden van afwijzing eerder bij zichzelf leggen. Volgens meerdere onderzoeken (Gaertner, Sedikez & Graetz, 1999, 2002; Prooijen & Zwenk, 2009) zouden zij veel waarde aan hun persoonlijke karakteristieken en drijfveren hechten. Dit zou ertoe kunnen leiden dat wanneer zij worden afgewezen, zij dit heftiger ervaren of heftigere emoties uiten dan personen die minder op zichzelf gericht zijn.

Volgens Markus & Kitayama (1991) is het zo dat als mensen meer op zichzelf gericht zijn zij minder bang zijn om een conflict aan te gaan en hierdoor mogelijk sociale relaties te verliezen dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. De meer onafhankelijke personen zouden meer bezorgd zijn om hun eigenwaarde en bang zijn dat die in gevaar komt. Daarbij suggereert Singelis (1994) dat als mensen meer op zichzelf gericht zijn hun mening meer op een directe manier communiceren en sneller voor zichzelf opkomen. Hoe zij reageren op afwijzing, zou dan mogelijk ook directer en meer anti-sociaal kunnen zijn omdat ze het behouden van sociale relaties minder belangrijk vinden. Daarnaast blijkt dat als mensen meer op zichzelf gericht zijn, zij ook een groter zelfvertrouwen hebben waardoor zij mogelijk de mening van anderen minder belangrijk vinden (Vohs & Heatherton, 2001; Emmons, 2000; Brown, 2004). Het grotere zelfvertrouwen zou mogelijk kunnen zorgen voor een meer agressieve reactie na afwijzing om het zelfvertrouwen te beschermen (Baumeister et al., 1993; Baumeister et al., 1996; Blaine & Crocker, 1993; Baumeister & Tice, 1985). In het onderzoek van Bushman & Baumeister (1998) werd respondenten gevraagd een korte essay te schrijven waarop zij beoordeeld zouden worden. Na het ontvangen van óf positieve feedback óf negatieve feedback, kregen zij de mogelijkheid om via een koptelefoon harde geluiden (55 dB-100 dB) te laten horen aan de beoordelaar van de geschreven essay. Om een beeld te geven bij de hardheid van het geluid: 100 dB heeft dezelfde intensiteit als een brandalarm. Uit de resultaten blijkt dat personen met een groot zelfvertrouwen die negatieve feedback ontvingen, meer geneigd waren langer en harder geluid aan de beoordelaar te laten horen dan personen die positieve feedback ontvingen. Het is mogelijk dat dit ook opgaat voor

mensen die meer op zichzelf gericht zijn, omdat zij meer zelfvertrouwen hebben. Ook het onderzoek van Baumeister, Smart en Boden (1996) toont aan dat wanneer mensen een goed beeld van zichzelf hebben en dit betwist, bedreigd, bespot of in gevaar wordt gebracht door bijvoorbeeld afwijzing, zij agressief reageren.

De besproken karakteristieken van personen die meer op zichzelf gericht zijn zouden er mogelijk voor kunnen zorgen dat zij anti-sociaal reageren op afwijzing. Wanneer er gekeken wordt naar de karakteristieken van personen die minder op zichzelf gericht zijn, zou namelijk kunnen blijken dat zij juist pro-sociaal reageren en na afwijzing, de afwijzer mogelijk willen vergeven.

Interdependent *self-construal* en vergeving

Aan het begin van de vorige paragraaf is kort uitgelegd wat de karakteristieken zijn wanneer mensen een sterkere interdependent *self-construal* aannemen. In deze paragraaf wordt hier verder op in gegaan. Wanneer mensen een sterkere interdependent *self-construal* hebben, zijn zij minder op zichzelf gericht maar juist meer op de sociale omgeving. Zij stellen de belangen van anderen voorop, passen zich snel aan de sociale omgeving aan en hebben vaak een lager zelfvertrouwen (Markus en Kitayama, 1991). Volgens Church (1987) zouden personen met deze eigenschap zich zelfs aanpassen aan andere individuen ook wanneer de omstandigheden dit uiterst moeilijk maken. Daarnaast zijn deze personen gevoelig voor wat anderen denken of voelen en anticiperen ze hier voortdurend op (Cross, Bacon, Morris, 2000; Cross & Madson, 1997). Bovendien laat onderzoek zien dat personen die minder op zichzelf gericht zijn, zich beter kunnen verplaatsen in anderen (Haberstroh, Oyserman, Schwarz, Kühnen & Ji, 2002, Vorauer en Cameron, 2002). Kortom, zij zijn meer gericht op hun sociale omgeving en het behouden van sociale relaties dan op het streven om bijvoorbeeld persoonlijke doelen te volbrengen.

Over het algemeen zijn mensen sterk geneigd om geaccepteerd te worden en afwijzing te vermijden (Baumeister & Leary, 2005). Wanneer mensen toch afgewezen worden en het gevoel krijgen dat hun aanwezigheid minder belangrijk wordt gevonden, dan zouden zij er meer moeite voor willen doen om de sociale band te herstellen (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 2001). Voorbeelden hiervan zijn: gunsten doen voor een ander, zich aanpassen, het achterlaten van goede indrukken en laten zien dat de persoon in kwestie waardevol is (Leary, Twenge, Quinlivan, 2006). Uit onderzoek van Williams, Cheung en Choi (2000) blijkt bijvoorbeeld dat afgewezen personen zich meer aanpassen en akkoord gaan met besluiten waarvan zij

eigenlijk weten dat die discutabel zijn. Zij zouden hiermee kunnen laten zien dat zij de relatie en de harmonie willen onderhouden en zij eigen successen en doelen minder belangrijk vinden. De vraag is echter of dit pro-sociale gedrag na afwijzing voor iedereen geldt. Vergeeft iedereen degene door wie hij of zij is afgewezen na het ontvangen van een excuus even makkelijk of is dit afhankelijk van hoe mensen zichzelf zien?

In dit onderzoek wordt verondersteld dat wanneer mensen die minder op zichzelf gericht zijn worden afgewezen, zij de afwijzer sneller vergeven na het ontvangen van een excuus dan mensen die meer op zichzelf gericht zijn. Zo onderzochten Neto en Mullet (2004) de relatie tussen hoe mensen zichzelf zien en vergeving. In dit onderzoek kregen respondenten een vragenlijst met mogelijke situaties voorgelegd waarin zij afgewezen werden. Vervolgens werd hen gevraagd in hoeverre zij de afwijzer zouden vergeven. Uit dit onderzoek blijkt dat wanneer personen die minder op zichzelf gericht waren, meer geneigd waren de afwijzer te vergeven dan wanneer mensen die meer op zichzelf gericht zijn. Ook uit onderzoek van Fu, Watkins en Hui (2004) blijkt dat wanneer mensen meer relationeel ingesteld zijn, zij eerder geneigd zijn tot vergeving dan mensen die meer op zichzelf gericht zijn. Het zou zo kunnen zijn dat als mensen die minder op zichzelf gericht zijn de afwijzer vergeven, omdat zij beter kunnen inschatten hoe afgewezenen zich na afwijzing voelen (Haberstroh, Oyserman, Schwarz, Kühnen & Ji, 2002; Vorauer en Cameron, 2002). Volgens Markus en Kitayama (1991) staat immers het belang om relaties op te bouwen, te onderhouden en te herstellen voorop wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Vergeving zou hier goed bij aan kunnen sluiten.

Bovendien wordt in diverse onderzoeken (Kadiangandu, Gauche, Vinsonneau, 2007; Sandage & Wiens, 2001; Sandage & Williamson, 2005) aangetoond dat mensen die meer op de sociale omgeving gericht zijn, meer vergevingsgezind zijn dan mensen die meer op zichzelf gericht zijn. In deze onderzoeken werden culturen met meer collectief ingestelde mensen vergeleken met culturen met mensen die meer individualistisch ingesteld zijn. Dat culturen die het collectivisme meer centraal hebben staan een afwijzer mogelijk sneller vergeven, zou te maken kunnen hebben met het wegverklaren van de reden van afwijzing (Schmitt & Branscombe, 2002). Wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn, zouden zij volgens Crocker & Major (1989) de afwijzing wegverklaren naar bijvoorbeeld het toebehoren van een groep op grond van bijvoorbeeld culturele of religieuze achtergrond. Hierdoor zou de

afwijzing mogelijk minder persoonlijk worden aangetrokken en als minder vervelend worden ervaren. Deze factoren kunnen ertoe bijdragen dat de afwijzer mogelijk sneller wordt vergeven.

Een andere reden waarom het aannemelijk is dat wanneer mensen die minder op zichzelf gericht zijn de afwijzer mogelijk sneller vergeven dan wanneer mensen die meer op zichzelf gericht zijn, is het verschil in mate van het zelfvertrouwen. De Sociometer-theorie sluit hierbij aan (Baumeister & Leary, 2000). In deze theorie wordt er vanuit gegaan dat acceptatie dan wel afwijzing tussen mensen als graadmeter wordt gebruikt voor het zelfvertrouwen. Volgens deze theorie heeft ieder mens de fundamentele behoefte om ergens bij te horen (Baumeister & Leary, 1995) en wanneer hieraan wordt beantwoord zou het zelfvertrouwen stijgen. Aangezien mensen die minder op zichzelf gericht zijn vaak een minder zelfvertrouwen hebben, zouden zij door middel van het vergeven na afwijzing, de behoefte om ergens bij te horen weer vervullen en hiermee mogelijk het zelfvertrouwen op kunnen krikken. Volgens meerdere onderzoekers (Baumeister & Leary, 1995; Berkowitz & Daniels, 1963; Derlega, Cukur, kuang & Forsyth, 2002; Leary, 2001) zou het herstellen van een relatie, vooral bij mensen die meer behoefte hebben aan sociale relaties, ook zorgen voor een beter gevoel en meer levensvreugde. De drang om ergens bij te horen en relaties te onderhouden is immers sterk(er) bij deze personen (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 2001).

Voorgaande onderzoeken suggereren dat mensen die minder op zichzelf gericht zijn de afwijzer mogelijk sneller vergeven dan mensen die meer op zichzelf gericht zijn. Omdat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de reacties na afwijzing wat betreft de mate van vergevingsgezindheid na ontvangen van een excuus, is dit onderzoek opgesteld. In mijn onderzoek wordt gekeken of de manier waarop mensen reageren nadat ze een excuus hebben ontvangen na afwijzing beïnvloed wordt door hoe zij zichzelf zien.

Huidig onderzoek

Op basis van de besproken onderzoeken wordt voor de huidige studie verwacht dat de reacties na afwijzing afhankelijk zijn van hoe mensen zichzelf zien. Het is mogelijk dat wanneer mensen meer gericht zijn op zichzelf, bozer reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Zij zouden zo kunnen reageren omdat zij zichzelf willen beschermen door boos te reageren terwijl wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn, zich liever terugtrekken en de harmonie

willen bewaren in sociale relaties. Vaak is het zo dat wanneer personen minder op zichzelf gericht zijn, zij ook een meer sociale instelling en een sterke(re) neiging om relaties te herstellen dan wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn. Hierdoor zouden zij mogelijk ook eerder de afwijzer vergeven, vooral nadat deze excuses heeft aangeboden, dan wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn.

Omdat het nog niet eerder is onderzocht of als mensen meer op zichzelf gericht zijn, zij na het ontvangen van een excuus de afwijzer eerder vergeven, is dit onderzoek opgesteld. Daarnaast is er gekeken of er verschil is in de reacties na afwijzing wat betreft agressie. De verwachting is dat mensen die meer op zichzelf gericht zijn, bozer reageren na afwijzing dan mensen die minder op zichzelf gericht zijn. Dit is onderzocht door middel van een online vragenlijst waarbij respondenten door middel van een woordentaak meer of minder op zichzelf gericht waren. Door middel van deze priming werden bij de respondenten de twee verschillende *construals* geactiveerd. Vervolgens werden zij afgewezen tijdens het spelen van een balspel waarna een vragenlijst volgde.

Methode

Respondenten en design

Aan dit onderzoek hebben totaal 166 respondenten deelgenomen. Van dit totaal hebben 56 respondenten het onderzoek niet afgerond waardoor er 110 respondenten overbleven, van wie 78 (70,9 procent) vrouw en 32 (29,1 procent) man. De leeftijd van de respondenten varieerde van zestien tot zestig jaar. De gemiddelde leeftijd was 27,1 jaar ($SD = 9,42$). Van de 110 respondenten over wie de analyse is uitgevoerd, waren 95 (86,4 procent) zich niet bewust van het werkelijke doel van het onderzoek. Dit blijkt uit de *suspicioncheck* die uitgevoerd is aan het eind van de vragenlijst.

Deelname aan het onderzoek was vrijwillig en anoniem. Er is gebruik gemaakt van een tussenproefpersonenontwerp waarbij respondenten random toegewezen werden aan drie verschillende condities: ik-prime, wij-prime of de controle conditie. Afhankelijk van de toegewezen condities werd respondenten gevraagd een woordentaak uit te voeren waardoor zij geprimed werden en hierdoor meer (ik-prime) of minder (wij-prime) op zichzelf gericht waren. Qualtrics, een programma dat gebruikt wordt om data te verzamelen en te analyseren, bood de mogelijkheid de respondenten automatisch random toe te wijzen aan één van de drie experimentele condities. Er waren 36 respondenten toegewezen aan de ik-prime en 34 respondenten

aan de wij-prime. Veertig respondenten werden niet geprimed, zij bevonden zich in de controle conditie.

Procedure

Dit onderzoek is gebaseerd op een online survey ofwel online vragenlijst. De vragenlijst is opgemaakt in Qualtrics. Voor het verzamelen van de data, is de online vragenlijst verspreid via Facebook en naar vrienden, kennissen, familie maar ook onbekenden. Alle respondenten hebben weinig tot geen instructies gekregen over het invullen van de vragenlijst. Vooraf werd enkel gevraagd of zij de vragenlijst in Mozilla Firefox of Google Chrome wilden invullen. Internet Explorer zou voor beperkingen kunnen zorgen tijdens de manipulatie.

In de introductie van de vragenlijst kregen respondenten meteen te maken met een coverstory waarin aangegeven werd dat het een online internationaal onderzoek betrof. De bedoeling van de coverstory is dat de respondenten het werkelijke doel van het onderzoek niet doorkregen. Na uitleg over het online internationale onderzoek, werd het (niet werkelijke) doel van het onderzoek aangegeven. Er werd verteld dat er gekeken werd in hoeverre mensen in staat zijn om zich online een beeld van anderen te vormen. Vervolgens werd de duur van het onderzoek en de waarborging van de anonimiteit uiteengezet. Deelname aan het onderzoek was vrijwillig. Respondenten mochten, wanneer nodig, te allen tijde het onderzoek beëindigen. Voor alle respondenten zijn dezelfde vragen gebruikt, al wijken de manipulaties in de drie condities van elkaar af. Zo kreeg elke conditie een andere of juist geen woordentaak toegewezen.

De vragenlijst begon met demografische gegevens waar gevraagd werd naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Vervolgens werden respondenten random toegewezen aan één van de drie opgestelde condities: ik-prime, wij-prime of de controle-conditie. Deze methode is gebaseerd op de ‘scrambled sentences test’ beschreven in het artikel van Kühnen & Hannover (2000). In beide ik- of wij conditie kregen deelnemers twaalf zinnen met vijf door elkaar gehusselde woorden te zien. Deze zinnen zijn terug te vinden in bijlage 1. Er werd gevraagd om van vier van de vijf woorden een correcte zin te maken. Wanneer respondenten zich bevonden in de ik-prime, kregen zij vooral woorden die op persoonlijke karakteristieken gericht waren. Hierdoor zouden zij een boost in het zelfvertrouwen krijgen en meer op zichzelf gericht zijn tijdens het experiment. Voorbeelden van deze zinnen zijn: *ik heb unieke eigenschappen, ik ben heel onafhankelijk, ik zeg gemakkelijk nee, ik ben niet*

doorsnee, ik heb een unieke mening, etc. Wanneer personen zich in de *wij*-conditie bevonden, kregen zij ook twaalf zinnen, maar deze waren meer gebaseerd op sociale karakteristieken. Voorbeelden van deze zinnen: *ik pas mij aan, ik help mijn team, ik verdedig mijn team, ik respecteer mijn leidinggevende, ik ben heel harmonieus etc.* Hierdoor zouden zij minder gericht zijn op zichzelf dan personen in de *ik*-prime en zou mogelijk verschil ontstaan in reacties na afwijzing tussen deze respondenten. Respondenten die zich in de controle-conditie bevonden, kregen geen taaltest. Zij werden direct doorgelinkt naar Cyberball.

Na de taaltest, of het doorklikken kregen de respondenten de introductie tot het genoemde Cyberball. Dit is een internationaal balspel dat gespeeld kan worden achter de computer met twee computer-gegenereerde tegenstanders. Dit spel is opgezet door Jarvis en Williams (2006) om variabelen als afwijzing te manipuleren. Het spel is op alle computers te gebruiken. Respondenten kregen wederom als coverstory te lezen dat zij deel uit maken van een internationaal onderzoek. Ook werd aangegeven dat er gekeken wordt in hoeverre mensen in staat zijn om zich een beeld te vormen van anderen, wat dus niet het werkelijke doel is van dit onderzoek.

Vervolgens werd het spel uitgelegd aan de deelnemers en werd aangegeven dat zij het spel spelen met deelnemers die momenteel ook online zijn. Zij kregen drie spelers te zien, onder wie zij zelf. Om het idee dat het om een internationaal online balspel ging meer echt te laten lijken, hebben de twee andere computer-gegenereerde spelers de namen Barry en Vivian gekregen. Er is met opzet niet gekozen voor Nederlandse namen. Er werden instructies gegeven hoe het spel werkt: als de bal naar u gegooid wordt, klikt u op de speler naar wie u de bal wilt gooien en wacht u totdat de bal weer naar u gespeeld wordt. Vervolgens werd aan respondenten gevraagd om tijdens het spelen zich voor te stellen hoe de andere spelers eruit zien en wat voor soort mensen het zijn. Dit werd gevraagd om de coverstory te versterken zodat deelnemers denken dat het onderzoek opgezet is om te kijken in hoeverre mensen in staat zijn om online een beeld van anderen te vormen. Bovendien werd de deelnemers de kans gegeven om hun voornaam of een fictieve naam op te geven, wederom om het spel realistischer te maken.

Bij alle respondenten werkte deze manipulatie hetzelfde. Respondenten zagen Vivian en Barry de bal naar elkaar overgooien en van de respondenten werd verwacht dat zij de bal terug zouden gooien. Nadat de deelnemers de bal teruggegooid hadden, of naar Barry of naar Vivian, kregen zij nog éénmaal de bal toegeworpen. Nadat zij de

bal voor de tweede keer hadden ontvangen, krijgen zij 24 maal de bal niet toegeworpen. Na het spelen van het balspel werd aan de respondenten gevraagd verder te klikken en kregen zij de afsluitende vragenlijst te zien. Er werd gevraagd deze vragenlijst te beantwoorden naar hoe de respondenten zich voelden en wat zij dachten tijdens het balspel.

Na de vragenlijst kregen de respondenten de mogelijkheid een bericht te sturen naar de medespelers van het balspel. Dit is zo in de vragenlijst verwerkt zodat een excuus van de medespelers niet uit de lucht zou komen vallen. Het excuus dat van de medespelers komt, dient namelijk als een manipulatie om vergeving te meten. De respondenten mochten typen wat zij wilden en daarna op ‘verder’ klikken. Zij kregen daarna een bericht van beide medespelers. Respondenten ontvingen een bericht van Vivian met een excuus: ‘I realized that I may not have thrown the ball at you very often. Sorry about that!’ en een neutraal bericht van Barry: ‘How is the weather over there?’. Alle respondenten ontvingen hetzelfde bericht van de twee medespelers. Op deze manier kon de vergevingsgezindheid tegenover de afwijzers na het ontvangen van een excuus gemeten worden. Dit werd gemeten door middel van de vraag of zij bij een eventueel vervolgonderzoek nog bereid zijn samen te werken met deze spelers. Als afsluiting van de vragenlijst is er een *suspicioncheck* uitgevoerd of respondenten het werkelijke doel van het onderzoek doorhadden. Daarna konden zij de survey afronden door op de knop ‘versturen’ te klikken en werden zij bedankt voor deelname.

Meetinstrument

In dit onderzoek staat de mate van agressie en vergevingsgezindheid na afwijzing centraal. Dit zijn dan ook de meest belangrijke items die besproken zullen worden in deze sectie. Om te controleren of de manipulatie effectief is geweest, zijn de fundamentele behoeften gemeten. De fundamentele behoeften bestaan uit twaalf items. Aan de hand van deze items werd gemeten in hoeverre de respondenten zich aangetast voelen afhankelijk van hoe zij zichzelf zien na afwijzing. Indien nodig zijn items omgepoold. De Cronbach’s Alpha voor de schaal om de fundamentele behoeften te meten betrof .82. Elk onderdeel (waardering, erkenning, ergens bijhoren en controle) van de fundamentele behoeften bestond uit drie items. Deze items werden beantwoord door middel van een 7-puntsschaal variërend van (1) helemaal mee oneens tot (7) helemaal mee eens. Zo bestond ‘waardering’ uit de items: *het spelen van het spel maakte mij onzeker, ik had een goed gevoel over mezelf tijdens het*

spel en ik had het gevoel dat spelers mij aardig vonden. Uit deze items kan na analyse geconstateerd worden in hoeverre de respondenten zich gewaardeerd voelden tijdens het balspel. De Cronbach's Alpha voor deze schaal betrof .73. 'Ergens bijhoren' bestond uit de items: *ik voelde mij een buitenstaander tijdens het spel, ik voelde me geaccepteerd door mijn medespelers en ik voelde mij een buitenstaander tijdens het spel.* Deze items zouden aangeven in hoeverre respondenten zich tijdens het balspel geaccepteerd voelden door de medespelers. De Cronbach's Alpha voor deze schaal betrof .61. Het item 'controle' bestond uit de items: *ik had het gevoel dat ik de bal zo vaak kon gooien als ik wilde, ik voelde me gefrustreerd door hoe het spel ging en ik had het gevoel dat ik controle had over het spel.* Deze items geven aan in hoeverre respondenten het gevoel hadden controle te hebben tijdens het balspel. De Cronbach's Alpha voor deze schaal betrof .32. Hoewel deze waarde laag is, is deze toch meegenomen in de analyse omdat de Cronbach's Alpha van de vier onderdelen samen op een adequate waarde van .82 komt. Het item 'erkenning' bestond uit de items: *tijdens het spel voelde het alsof ik niet bestond, ik had het gevoel dat mijn bijdrage aan het spel er niet toe deed en ik vond het zinloos dat ik meedeed aan het spel.* Deze items geven aan in hoeverre respondenten het gevoel hadden dat zij opgemerkt werden tijdens het balspel. De Cronbach's Alpha voor deze schaal betrof .65.

Agressie is gemeten aan de hand van drie verschillende schalen, namelijk: het boze gevoelens die respondenten ervoeren tijdens het balspel, agressieve gevoelens tegenover de medespelers en de agressieve gedragsintenties tegenover de medespelers. Wat respondenten ervoeren tijdens het balspel is gemeten door tonen van verschillende gevoelens. De respondenten werd een aantal gevoelens getoond en gevraagd aan te geven in hoeverre zij zich zo voelden. De letterlijke vraag die gesteld werd was: 'Op dit moment voel ik me...'. Vervolgens werd er een aantal gemoedstoestanden gegeven waaronder de meest belangrijke gemoedstoestanden voor dit onderzoek: kwaad, boos en neerslachtig¹. Respondenten konden aan de hand van een 7-puntsschaal aangeven in hoeverre zij zich zo voelden, variërende van (1) helemaal mee oneens tot (7) helemaal mee eens. De Cronbach's Alpha voor deze schaal is .80.

¹ Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoeksproject waarbij meer schalen zijn opgenomen dan relevant zijn voor dit onderzoek. Deze schalen worden niet meegenomen in de rest van de analyse en worden evenmin besproken.

Het agressieve gevoel tegenover de medespelers is gemeten aan de hand van twee items, die voor dit onderzoek zijn ontwikkeld. De vraag die aan respondenten gesteld werd was: ‘Als u aan de andere medespelers van het spel denkt, wat voelt u dan?’. Vervolgens werd een aantal items gegeven waaronder de meest belangrijke voor dit onderzoek: boosheid en agressie². Respondenten konden aangeven in hoeverre zij deze emotie voelden op een 7-puntsschaal, variërend van (1) helemaal mee oneens tot (7) helemaal mee eens. De Cronbach’s Alpha voor deze schaal is .78, $r = .64$.

De agressieve gedragsintenties tegenover de medespelers is gemeten aan de hand van drie items. De vraag die gesteld werd is: ‘Denk nogmaals aan uw medespelers, wat voelt u dan?’. Vervolgens werd een aantal items getoond en gevraagd in hoeverre zij het hiermee eens waren. Deze items waren: *ik zou de andere spelers graag willen beledigen*, *ik zou de andere spelers graag willen uitschelden* en *ik zou wraak willen nemen op de andere spelers*. De respondenten konden dit beantwoorden aan de hand van een 7-puntsschaal in variërend van (1) helemaal mee oneens tot (7) helemaal mee eens. De Cronbach’s Alpha voor deze schaal betrof .89.

De vergevingsgezindheid is gemeten aan de hand van één item. Na het ontvangen van een excuus werd respondenten het volgende gevraagd: *Voor een vervolgonderzoek zullen enkele deelnemers nogmaals benaderd worden. In hoeverre bent u bereid nogmaals samen te werken met de spelers met wie u zojuist het spel heeft gespeeld?* Doordat deze vraag na het ontvangen van een excuus werd gesteld, kon hiermee de vergevingsgezindheid gemeten worden. Dit item werd beantwoord aan de hand van een 7-puntsschaal variërend van (1) helemaal mee oneens tot (2) helemaal mee eens.

Aan het eind van de vragenlijst werd een vraag gesteld om na te gaan of deelnemers het werkelijke doel van het onderzoek doorhadden. Dit wordt een *suspicioncheck* genoemd. Het is belangrijk voor de betrouwbaarheid van dit onderzoek dat de deelnemers het werkelijke doel niet doorhebben en zich vasthouden aan de coverstory.

Resultaten

² Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoeksproject waarbij meer schalen zijn opgenomen dan relevant zijn voor dit onderzoek. Deze schalen worden niet meegenomen in de rest van de analyse en worden evenmin besproken.

Allereerst is het belangrijk te vermelden dat het grootste gedeelte van de respondenten (86,4 procent) niet door had wat het werkelijke doel was van dit onderzoek. Het merendeel van de respondenten hield zich dus aan de coverstory. Dit blijkt uit de *suspicioncheck* die uitgevoerd is tijdens de vragenlijst. Hierdoor kunnen de resultaten als betrouwbaar worden geïnterpreteerd.

De verwachting die in dit onderzoek centraal staat is dat de reacties na afwijzing kunnen verschillen afhankelijk van hoe men zichzelf ziet. Er wordt verwacht dat wanneer mensen zich meer onafhankelijk opstellen en meer op zichzelf gericht zijn, zij bozer reageren na afwijzing dan mensen die minder op zichzelf gericht zijn en die zich ook meer afhankelijk opstellen. Dit wordt in drie delen getoetst, namelijk: de agressieve gedragsintenties tegenover de afwijzer, de mate van agressieve gevoelens van mensen tijdens het spel en de agressieve gevoelens ten opzichte van de medespelers afhankelijk van de drie verschillende condities (interdependent *self-construal*, independent *self-construal* en de controle conditie). Deze resultaten zullen in de volgende paragrafen besproken worden. Voor de analyse is er gebruik gemaakt van een-weg ANOVA. Hiermee kan getoetst worden of er verschillen zijn tussen de experimentele condities (independent, interdependent en de controle conditie). In de bijlage worden de resultaten van de getoetste onderdelen in tabel 1 gepresenteerd.

Aantasting van de fundamentele behoeften

Om te controleren of de manipulatie effect heeft gehad, is de aantasting op de fundamentele behoeften gemeten. Er is gekeken of de aantasting verschilt tussen mensen die meer of minder op zichzelf gericht zijn. In de vragenlijst werd een aantal stellingen gegeven waaruit opgemaakt kon worden of de deelnemers zich aangetast voelden op de vier onderdelen van de fundamentele behoeften tijdens het balspel. Uit de analyse blijkt dat de drie experimentele condities niet significant van elkaar verschilden wat betreft de aantasting van de fundamentele behoeften. Deze resultaten zullen per onderdeel getoond worden.

Zo blijkt uit de analyse dat er geen significant effect is gevonden tussen de drie verschillende condities op aantasting van 'waardering', $F(2,107) = .946, p = .39$. De resultaten tonen aan dat er geen verschillen zijn gevonden tussen mensen die meer ($M = 4.61$) of minder ($M = 4.25$) op zichzelf gericht zijn of die zich in de controle conditie ($M = 4.65$) bevonden op aantasting van 'waardering'. Daarnaast blijkt dat er ook geen significant effect gevonden is tussen de verschillende experimentele

condities op aantasting van ‘controle’, $F(2,107) = .469, p = .63$. Er zijn namelijk geen verschillen gevonden tussen mensen die meer ($M = 5.69$) of minder ($M = 5.59$) op zichzelf gericht zijn of die zich in de controle conditie ($M = 5.80$) bevonden. Er blijkt ook geen verschil te zijn tussen de verschillende condities van aantasting op ‘ergens bijhoren’, $F(2,107) = .776, p = .46$. Het maakt geen verschil of mensen meer ($M = 5.95$) of minder ($M = 5.81$) op zichzelf gericht zijn of die zich in de controle conditie ($M = 5.64$) bevonden in de mate van aantasting op ergens bij te horen. Er is evenmin een significant effect gevonden tussen de drie experimentele condities op de aantasting van erkenning, $F(2,107) = .003, p = .997$. De scores op erkenning tussen mensen die meer ($M = 5.55$) of minder ($M = 5.53$) op zichzelf gericht zijn of die zich in de controle conditie ($M = 5.53$) bevonden verschillen niet van elkaar.

Boze gevoelens na afwijzing zijn onafhankelijk van hoe mensen zichzelf zien

Er werd in de vragenlijst gevraagd hoe respondenten zich voelden tijdens het spelen van het balspel. Uit de analyse blijkt dat er geen significant effect gevonden is tussen de drie experimentele condities op agressieve emoties na afwijzing, $F(2,107) = 1.514, p = .23$. De agressieve gevoelens van mensen die meer op zichzelf gericht zijn ($M = 2.70$) verschilden niet van mensen die minder op zichzelf gericht zijn ($M = 2.29$) of die zich in de controle conditie bevonden ($M = 2.83$).

Hoe mensen zichzelf zien is niet bepalend voor de agressieve gevoelens tegenover afwijzers

Aan de respondenten werd gevraagd hoe zij zich voelden als zij terug dachten aan de afwijzers. Uit de analyse blijkt dat er geen significante verschillen zijn gevonden tussen de experimentele condities op agressieve of boze gevoelens tegenover afwijzers, $F(2, 107) = 0.180, p = .84$. Er is hierbij gekeken of mensen die zich in de ik-prime bevonden bozere of agressievere gevoelens hadden tegenover de afwijzers dan mensen die zich in de wij-prime of controleconditie bevonden. De boze gevoelens bij mensen die meer op zichzelf gericht zijn ($M = 4.79$), verschilden niet van mensen die minder op zichzelf gericht zijn ($M = 4.60$) of die zich in de controleconditie bevonden ($M = 4.83$).

Hoe mensen zichzelf zien is niet bepalend voor de agressieve gedragsintenties ten opzichte van de afwijzers

Respondenten werd gevraagd terug te denken aan de afwijzers en aan te geven hoe zij zich voelen. Uit de analyse blijkt dat er geen verschil gevonden is tussen hoe mensen zichzelf zien en of zij de afwijzers wilden beledigen, uitschelden of dat ze

wraak wilden nemen. Er is namelijk geen significant effect gevonden tussen de experimentele condities, $F(2,107) = 0.693$, $p = .50$. De agressieve gedragsintenties naar de afwijzers verschilden namelijk niet tussen mensen die meer ($M = 2.16$) of minder op zichzelf gericht zijn ($M = 2.50$), of die zich in de controleconditie bevinden ($M = 2.16$).

Bereidheid tot vergeving na excuus verschilt niet per construal

In het kader van vergevingsgezindheid werd aan de respondenten gevraagd of zij na excuus van de afwijzers bereid zijn om in een eventueel vervolgonderzoek met hen samen te werken. Uit de analyse blijkt dat er geen significant effect gevonden tussen de drie verschillende condities op vergevingsgezindheid, $F(2, 107) = .913$, $p = .40$. Er is namelijk geen verschil gevonden op bereidheid tot vergeving na excuus tussen mensen die meer ($M = 3.81$) of minder op zichzelf gericht zijn ($M = 3.38$) of zich in de controleconditie bevonden ($M = 4.05$).

Discussie

Sociale afwijzing komt vaak voor in het dagelijkse leven en wordt vaak als vervelend ervaren (Baumeister & Leary, 1995, 2005; Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003; Williams, Cheung & Choi, 2000). Hoe mensen reageren op een dergelijke afwijzing, verschilt mogelijk van hoe zij zichzelf zien en wat zij belangrijk vinden (Markus & Kitayama, 1991; Prooijen en Zwenk, 2009). In dit onderzoek wordt verwacht dat wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn en hun persoonlijke doelen en karakteristieken vooropstellen, zij bozer reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Dit zou zo kunnen zijn omdat zij de oorzaak van afwijzing eerder bij zichzelf leggen en het daarom als vervelender ervaren dan mensen die minder op zichzelf gericht zijn (Crocker & Major, 1989; Crocker, Voelkl, Testa & Major, 1991; Prooijen en Zwenk, 2009). Zij zouden mogelijk met een boze reactie of het uiten van agressie ervoor willen zorgen dat het zelfvertrouwen minder wordt aangetast. Daarbij kan het zo zijn dat wanneer mensen die juist minder op zichzelf gericht zijn afgewezen worden en daarna hiervoor een excuus ontvangen, de afwijzer eerder vergeven. Dit zou te maken kunnen hebben met hun meer sociale instelling en de behoefte om relaties en harmonie te behouden (Markus & Kitayama, 1991).

Er is een aantal onderzoeken waaruit aangenomen kan worden dat als mensen meer op zichzelf gericht zijn, zij sneller de afwijzer vergeven dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan of de

vergevingsgezindheid hoger is wanneer afgewezenen een excuus hiervoor ontvangen en of dit afhankelijk is van hoe iemand zichzelf ziet. Daarom is dit onderzoek opgesteld, waarbij twee verwachtingen centraal staan. De algemene verwachting is dat de reacties van mensen na afwijzing afhankelijk zijn van hoe zij zichzelf zien en wat zij belangrijk vinden. De eerste getoetste verwachting is dat wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn, zij bozer reageren na afwijzing dan wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn. De tweede verwachting is dat wanneer mensen die minder op zichzelf gericht zijn, afgewezen worden en hierna een excuus ontvangen, de afwijzer sneller vergeven dan wanneer mensen meer op zichzelf gericht zijn.

Deze verwachtingen zijn getoetst door middel van een online vragenlijst onder 110 respondenten. Het is opvallend, terugkijkend op de besproken onderzoeken (o.a. Baumeister et al., 1993; Baumeister et al., 1996; Blaine & Crocker, 1993; Baumeister & Tice, 1985; Markus & Kitayama, 1991; Singelis, 1994), dat uit de resultaten van mijn onderzoek blijkt dat er in reacties na afwijzing geen verschillen zijn tussen mensen die meer of die minder op zichzelf gericht zijn. Genoemde onderzoeken gaven juist wel aanleiding tot de aanname dat de verschillende manieren waarop mensen zichzelf zien ook zorgen voor uiteenlopende (boze) reacties. Een mogelijke verklaring hiervoor wordt gegeven door Keith en Sedikes (1999). Zij beweren dat wanneer mensen falen, of in dit geval afgewezen worden, zij dit toeschrijven aan andere factoren als bijvoorbeeld toebehoren aan een groep. Dit wordt de *self serving bias* genoemd. Hierdoor zou de afwijzing, over het algemeen, als minder vervelend worden ervaren en daardoor ook minder leiden tot agressieve reacties.

Daarnaast blijkt uit verschillende onderzoeken (Killen & Wainryb, 2000; Neff & Harter, 2003) dat als mensen een sterkere independent *self-construal* of interdependent *self-construal* aannemen, zij zich in het dagelijks leven zowel op zichzelf als op anderen richten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek van Neff, Brabeck en Kaerney (2006) waarbij Amerikanen met een Europese afkomst (sterkere independent *self-construal*) en Amerikanen met een Mexicaanse afkomst (sterkere interdependent *self-construal*) rekening houden met behoeften en gevoelens van anderen, maar ook gericht zijn op zichzelf. Het is mogelijk dat mensen de behoefte hebben om zich tegelijkertijd sociaal en autonoom op te stellen, om te streven naar de meest positieve uitkomst in hun relaties (Neff & Harter, 2002). Het denken aan anderen en aan eigen doelen, zou mogelijk kunnen leiden tot positieve uitkomsten in relaties.

Bovendien zou de situatie waarin mensen zich bevinden een rol kunnen spelen welk component zij aannemen van het *self-construal* en ook hoe zij reageren. Volgens Triandis (1995) kan zo'n situatie er namelijk voor zorgen dat mensen zich meer of minder op zichzelf richten. Zo zouden enerzijds de personen die door priming meer op zichzelf gericht waren de afwijzing niet hebben ervaren als een situatie waarbij persoonlijke doelen of wensen centraal stonden. Zij zouden zich hierdoor mogelijk meer richten op anderen. Anderzijds zouden personen die door priming minder op zichzelf gericht waren de afwijzing wel hebben ervaren als een bedreigende situatie voor persoonlijke doelen of wensen en zich hierdoor meer gericht hebben op zichzelf. Bovendien blijkt uit diverse onderzoeken (Bond & Venus, 1991; Felson, 1978, 1982) dat mensen vooral geneigd zijn om agressief of boos te reageren wanneer zij publiekelijk beledigd of gekwetst worden. Voor dit onderzoek zou het dus zo kunnen zijn dat de online setting ervoor heeft gezorgd dat deelnemers er bewust van waren dat zij niet publiekelijk afgewezen werden. Mogelijk reageerden zij hierdoor niet meer of minder agressief.

De tweede verwachting die in dit onderzoek centraal staat is wanneer mensen minder op zichzelf gericht zijn, zij de afwijzer sneller vergeven na een excuus dan mensen die meer op zichzelf gericht zijn. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er geen significante verschillen zijn gevonden tussen de manieren waarop mensen zichzelf zien op vergevingsgezindheid. Een mogelijke verklaring waarom er geen effect gevonden is dat het excuus voor de respondenten niet als voldoende werd ervaren. Uit verschillende onderzoeken (Lazare, 2004; Tutu, 2004) blijkt namelijk dat compensatie een belangrijk aspect is bij vergeving. Dit houdt in dat wanneer de afwijzing als pijnlijk wordt ervaren, er een groter excuus of offer tegenover staat om de afwijzer te vergeven dan wanneer afwijzing als minder pijnlijk wordt ervaren. Daarnaast kan het zo zijn dat mensen besluiten om de persoon rationeel te vergeven, om weer op een normale manier met de ander om te gaan, maar emotioneel de vergeving niet toelaten. Hierdoor zouden de negatieve emoties vanwege de afwijzing toch aanwezig blijven en de persoon emotioneel nog niet vergeven zijn (Exline, Worthington, Hill & McCullough, 2003).

Een andere mogelijke reden dat er geen verschillen gevonden zijn tussen mensen die meer of minder op zichzelf gericht zijn, kan te maken hebben met de veronderstelling dat mensen niet per se één dominant component van de *self-*

construal aannemen maar zich mogelijk ook én autonoom én sociaal kunnen opstellen (Neff & Harter, 2002).

Wanneer er gekeken wordt naar niet-significante resultaten en wanneer die gelinkt worden aan de opzet van het onderzoek dan zijn er een paar kanttekeningen te maken. Allereerst blijkt uit de resultaten dat er geen verschil gevonden is tussen de experimentele condities op de aantasting van de fundamentele behoeften. Dit zou kunnen betekenen dat de afwijzing tijdens het spelen van Cyberball niet effectief genoeg is geweest voor het gevoel van afwijzing. Voor een vervolgstudie zou er bijvoorbeeld een andere manipulatie toegepast kunnen worden waardoor het gevoel van afwijzing intenser wordt ervaren. Een voorbeeld is de manipulatie die gebruikt werd in het onderzoek van Williams en Sommer (1997). In dit onderzoek werden deelnemers uitgesloten tijdens een balspel en vervolgens ook genegeerd wanneer zij contact probeerden te maken met de afwijzers. Daarnaast zou de manipulatie, wat betreft de *self-construals*, waarbij respondenten gevraagd werden zinnen te herformuleren gericht op 'ik' of op 'wij', niet voldoende gezorgd kunnen hebben voor een duidelijk verschil tussen de deelnemers. In een vervolgonderzoek zou gebruik gemaakt kunnen worden van de manipulatie die gehanteerd is door Brewer & Gardner (1996). Bij deze manipulatie krijgen respondenten de opdracht om, wanneer zij in de ik-prime bevinden, woorden als 'ik' en 'mij' te omcirkelen. Respondenten in de wij-prime kregen hierbij de opdracht om woorden als 'wij' en 'ons' te omcirkelen. Volgens Kühnen, Hannover, & Schubert (2001) bleek dit een succesvolle manier te zijn om mensen te primen met *self-construal*.

Bovendien zou, in mijn onderzoek, de online setting waarin respondenten zich bevonden mogelijk voor ruis hebben gezorgd. Bij het invullen van de online vragenlijst zijn de omstandigheden waarin de respondenten zich bevinden niet te controleren. Een laboratoriumsetting zou ertoe kunnen leiden dat alle respondenten zich in dezelfde omgeving bevinden, waardoor verschil in situaties wordt uitgesloten. Daarnaast was er geen controleconditie opgesteld wat betreft uitsluiting. Zo zou een controleconditie als insluiting verschil kunnen aantonen tussen deze manipulaties. Om andere factoren uit te sluiten die effect gehad kunnen hebben op dit onderzoek en om volkomen betrouwbare uitspraken te doen, zal vervolgonderzoek nodig zijn. In dit vervolgonderzoek zou er meer gefocust kunnen worden op de vraag of verschil in mate van excuses ervoor zorgt of iemand de ander sneller of minder snel vergeeft.

Literatuurlijst

- Baumeister, R. F., & Tice, D. M. (1985). Self-esteem and responses to success and failure: Subsequent performance and intrinsic motivation. *Journal of Personality*, 53, 450– 467.
- Baumeister, R.F., & Tice, D.M. (1990). Point-counterpoints: anxiety and social exclusion. *Journal of social and clinical psychology*, 9, 2, 165-195.
- Baumeister, R. F., Heatherton, T. F., & Tice, D. M. (1993). When ego threats lead to self-regulation failure: Negative consequences of high self- esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 141– 156.
- Blaine, B., & Crocker, J. (1993). Self-esteem and self-serving biases in reactions to positive and negative events: An integrative review. In R.Baumeister (Ed.), *Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (pp. 55– 85). New York: Plenum Press.
- Baumeister, R. E, & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Baumeister, R. F. (1997). *Evil: Inside human violence and cruelty*. New-York: W. H. Freeman and Company.
- Baumeister, R. F., Smart, L. & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological review*, 103, 5-33.
- Baumeister, R. F., Bushman, B.J. & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism and aggression: does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current directions in psychological science*, 9, 1, 26-29.
- Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. *Advances in experimental social psychology*, 32, 2.
- Berkowitz, L. & Daniels, L.R. (1963). Responsibility and dependency. *Journal of abnormal and social psychology*, 66, 429-436.
- Brown, R. P. (2004). Vengeance is mine: narcissism, vengeance and the tendency to forgive. *Journal of Research in Personality*. 38, 576-584.
- Buckley, K., Winkel, R., & Leary, M. (2004). Reactions to acceptance and rejection: Effects of level and sequence of relational evaluation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 14–28.

- Bushman, B. & Baumeister, R.F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Social Psychology*, 75, 219-229.
- Bushman, B., Baumeister, R.F. & Philipps, C.M. (2001). Do people aggress to improve their mood? Catharis beliefs, affect regulation, and aggressive responding. *Journal of personality and social psychology*, 81, 17-32.
- Brewer, M.B. & Gardner, W. (1996). Who is this 'we'? Levels of collective identity and self presentations. *Journal of personality and social psychology*, 71, 83-93.
- Campbell, J. D. (1990). Self-esteem and clarity of the self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 538-549.
- Crocker, J. & Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological review*, 96, 608-630.
- Cross, S.E., & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construal and gender. *Psychological Bulletin*, 122, 5-37.
- Cross, S. E., Bacon, P. L, & Morris, M.L. (2000). The relational-interdependent self-construal and relationships. *Journal of personality and social psychology*, 78, 4, 791-808.
- Derlega, V.J., Cukur, C.S., Kuang, J.C. & Forsyth, D.R. (2002). Interdependent construal of self and the endorsement of conflict resolution strategies in interpersonal, intergroup and international disputes. *Journal of cross cultural psychology*, 33, 610-625.
- Emmons, R.A. (2000). Personality and forgiveness. In M.E. McCullough, K.I. Pargament & C. E. Thoresen (Eds.), *Forgiveness: theory, research and practice (pp.156-175)*
- Exline, J.J., Worthington, E.L., Hill, P. & Cullough, M.E. (2003). Forgiveness and justice: A research agenda for social and personality psychology. *Personality and social psychology review*, 7, 337-348.
- Fu, H., Watkins, D. & Hui, E.K. (2004). Personality correlates of the disposition towards interpersonal forgiveness: A Chinese perspective. *International journal of psychology*, 39, 4, 305-316.
- Haberstroh, S., Oyserman, D., Schwarz, N., Kühnen, U., & Ji. L. (2002). Is the interdependent self more sensitive to question context than the independent

- self? Self-construal and the observation of conversational norms. *Journal of experimental social psychology*, 38, 323-329. Doi: 10.1006/jesp.2001.1513
- Harmon-Jones, E. & Sigelman, J. (2001). State anger and prefrontal brain activity: Evidence that insult-related relative left-prefrontal activation is associated with experienced anger and aggression. *Journal of personality and social psychology*, 80, 797-803.
- Gardner, W., Gabriel, S., & Lee, A. (1999). 'I' value freedom but 'we' value relationship: self-construal priming mirrors cultural differences in judgment. *Psychologic science*, 10, 321-326.
- Gross, J.J. (1998) The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of general Psychology*, 2, 271-299.
- Kanagawa, C., Cross, S.E. & Markus, H.R. (2001). 'Who am I?' the cultural psychology of the conceptual self. *Personality and social psychology bulletin*, 27, 90-103.
- Karremans, J.C., van Lange, P.A.M., & Holland R.W. (2005). Forgiveness and its associations with prosocial thinking, feeling and doing beyond the relationship of the offender. *Personality and social psychology bulletin*, 31, 10, 1315-1326.
- Kernberg, O. (1975). Borderline conditions and pathological narcissism. New-York: Jason Aronson.
- Kendrick, D. T., Neuberg, S. L. Cialdini, R. B. (2009). *Social Psychology: Goals in Interaction*. Boston: Pearson International Edition.
- Kitayama, S. Mesquita, B., Karasawa, M. (2006). Cultural affordances and emotional experience: socially engaging and disengaging emotions in Japan and the United States. *Journal of personality and social psychology*, 95, 5, 890-903. Doi: 10.1037/0022-3514.91.5.890
- Konijn, E.A., Nije, B. M, & Bushman, B. J. (2007). I wish I was a warrior: the role of wishful identification in the effects of violent video games on aggression in adolescent boys. *Developmental psychology*, 43, 3, 1038-1044
- Koppel, N. & Ballhaus, R. (2013, September 16). Background details on suspected shooter Aaron Alexis [Web log post]. *Washington Wire*. Retrieved from: <http://http://blogs.wsj.com>.
- Kühnen, U., & Hannover, B. (2000). 'Assimilation and contrast in social comparisons as a consequence of self-construal activation'. *European journal of social psychology*, 30, 6, 799-811.

- Kühnen, U., Hannover, B. & Schubert, B. (2001). The semantic-procedural interface model of the self: The role of self-knowledge for context-dependent versus context-independent modes of thinking. *Journal of Personality and social psychology*, 80, 3, 397-409. Doi: 10.1037/0022-3514.80.3.397
- Lazare, A. (2004). On apology. In *Oxford university press*. Retrieved from: books.google.nl.
- Leary, M.R., Kowalsky, R.M., Smith, L. & Philiphs, S. (2003). Teasing, rejection and violence: case studies of the school shootings. *Aggressive behaviour*, 29, 3, 202-214.
- Leary, M.R. & Springer, C.A. (2001). Hurt feelings: The neglected emotion. In R. Kowalski (Eds.), *Aversive behaviors and interpersonal transgression* (pp. 151-175). Washington, DC: American Psychological Association.
- Leary, M.R., Twenge, J.M. & Quinlivan, E. (2006). Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. *Personality and social psychology review*, 10, 2, 111-132.
- Moran, P.B. & Eckenrode, J. (1991). Gender differences in the costs and benefits of peer relationships during adolescence. *Journal of adolescent research*, 6,4, 396-409.
- Neff, K. D., & Harter, S. (2003). Relationship Styles of Self-Focused Autonomy, Other-Focused Connectedness, and Mutuality across Multiple Relationship Contexts, *Journal of Social and Personal Relationships*, 20, 81-99. doi: 10.1177/02654075030201004
- Neto, F. & Mullet, E. (2004). Personality, self-esteem and self-construal as correlates of forgiveness. *European journal of personality*, 18, 15-30.
- Nezlek, J., Wheeler, L., Williams, K. & Govan, C. (2004). Ostracism in everyday life. *Group dynamics: theory, research and practice*, 16, 2, 91-104.
- Pass, J. A. (2009). The self in social rejection (Master's thesis, Rijksuniversiteit Groningen, Nederland). Retrieved from: <http://irs.ub.rug.nl/ppn/317241583>
- Prooijen, J.W. & Zwenk, F. (2009). Self-construal level and voice procedures: The individual self as psychological basis for procedural fairness effects. *Journal of experimental social psychology*, 45,2, 392-397.
- Roberts, T. & Nolen-Hoeksema, S. (1989). Sex differences in reactions to evaluative feedback. *Sex roles*, 21, 11-12, 725-747.

- Rudich, E. A. & Vallacher, R. R. (1999). To belong or self-enhance? Motivational bases for choosing interaction partners. *Personality and social psychology bulletin*, 25, 1387-1404.
- Schlenker, B.R. (1980). Impression management: The self-concept, social identity and interpersonal relations. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Singelis, T. M. (1994). The measurement of Independent and Interdependent Self- Construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580- 591.
- Swann, W. B. (1987). Identity negotiation: where two roads meet. *Journal of personality and social psychology*, 53, 6, 1038-1051.
- Taylor, S.E. & Brown, J.D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103, 193-210.
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Stegge, H. & Olthof, T. (2008). Trumping shame by blasts of noise: narcissism, self-esteem, shame and aggression in young adolescents. *Child development*, 79, 6, 1792-1801.
- Tajfel, H. and Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In: Austin, W. G. and Worchel, S. (Eds) *The Social Psychology of Intergroup Relations*, Brooks/Cole, Monterey, California.
- Twenge, J. M. & Campbell, W.K. (2003). Isn't it fun to get the respect we're going to deserve? Narcissism, social rejection and aggression. *Personality and social psychology bulletin*, 29, 261-272.
- Twenge, J.M., Baumeister, R.F., Tice, D.M. & Stucke, T.S. (2001). If you can't join them, beat them: effects of social exclusion on aggressive behaviour. *Journal of personality and social psychology*, 81, 1058-1069
- Triandis, H.C. (1989). The self and behavior in differing cultural contexts. *Psychological review*, 96, 506-20.
- Tutu, D. (2004). God has a dream: A vision of hope for our time. In *Random house*, New-York. Retrieved from: books.google.nl
- Warburton, W. A., Williams, K.D. & Cairns, D.R. (2006). When ostracism leads to aggression: The moderating effects of control deprivation. *Journal of experimental social psychology*, 42, 2, 213-220.
- Williams, K. D. (2001). *Ostracism: the power of silence*. Retrieved from: <http://google.books.com/>
- Williams, K. D., Govan, C. L., Croker, V., Tynan, D., Cruickshank, M., & Lam, A. (2002). Investigations into differences between social- and

- cyberostracism. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6, 65– 77.
Doi: 10.1037/1089-2699.6.1.65
- Williams, K.D., Cheung, C.K.T. & Choi, W. (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the internet. *Journal of personality and social psychology*, 79, 5, 748-762.
- Williams, K.D. & Sommer, K.L. (1997). Social ostracism by coworkers: Does rejection lead to loafing or compensation? *Personal social psychology bulletin*, 23, 7, 693-706
- Williams, K. D. & Jarvis, B. (2006). Cyberball: A program for use in research on interpersonal ostracism and acceptance. *Behavior Research Methods*, 38, 174-180.
- Vohs, K.D. & Heatherton, T. F. (2001). Self-esteem and threats to self: Implications for self-construals and interpersonal perceptions. *Journal of personality and social psychology*, 81, 6, 1103-1118.
- Vorauer, J. D., & Cameron, J. J. (2002). So close, and yet so far: Does collectivism foster: Does collectivism foster transparency overestimation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1344–1352.
- Ybarra, O. & Trafimow, D. (1998). How priming the private self or collective self affects the relative weights of attitudes and subjective norms. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 362-70.

Bijlage 1

Zinnen uit de woordentaak per conditie

Independent conditie

Gehusselde zin	Juiste volgorde zin
kritiseren onafhankelijk ik heel ben	Ik ben heel onafhankelijk
verdedig ik opvattingen ongewoon mijn	Ik verdedig mijn opvattingen
heb zelfvertrouwen voldoende verschillend ik	Ik heb voldoende zelfvertrouwen
onderscheid ik mijzelf regelmatig ongedwongen	Ik onderscheid mijzelf regelmatig
speciaal ik heel ongeëvenaard ben	Ik ben heel speciaal
doorsnee ben afwijken ik niet	Ik ben niet doorsnee
unieke heb ik eigenschappen zelfstandig	Ik heb unieke eigenschappen
bijzondere ik zelfverzekerd interesses heb	Ik heb bijzondere interesses
nee zeg individualiteit ik makkelijk	Ik zeg makkelijk nee
meningen heb pittig ik unieke	Ik heb unieke meningen
mijzelf blijf altijd ik assertiviteit	Ik blijf altijd mijzelf
ben originaliteit ik anders vaak	Ik ben vaak anders

Interdependent conditie

Gehusselde zin	Juiste volgorde zin
pas relatie ik aan mij	Ik pas mij aan
ik sociaal liefde geven kan	Ik kan liefde geven
team help verbonden ik mijn	Ik help mijn team
team verdedig vergezellen mijn ik	Ik verdedig mijn team
anderen gezamenlijk waarderen enorm mij	Anderen waarderen mij enorm
heel ik ben anderen harmonieus	Ik ben heel harmonieus
leidinggevend mijn aanpassing ik respecteer	Ik respecteer mijn leidinggevend
ik behulpzaam mensen andere ondersteun	Ik ondersteun andere mensen
gevoelens verwantschap herken ik andermans	Ik herken andermans gevoelens
vrienden ik gemeenschappelijk hou van	Ik hou van vrienden
helpen verbond voldoening anderen geeft	Anderen helpen geeft voldoening
vrienden ik mijn afhankelijk steun	Ik steun mijn vrienden

Bijlage 2

Tabel 1.

Gemiddeldes van de scores op boze gevoelens na afwijzing, boze gevoelens na afwijzing ten opzichte van de afwijzers, agressieve gedragsintenties ten opzichte van de afwijzers en bereidheid tot vergeving na ontvangen van een excuus voor afwijzing op een 7-puntsschaal (1=minimum, 7 = maximum). Tussenhaakjes zijn de standaarddeviaties vermeld, N staat voor het aantal respondenten per conditie.

	<i>Interdependent self-construal (N=36)</i>	<i>Independent self-construal (N=34)</i>	<i>Controle conditie (N=40)</i>
Boze gevoelens na afwijzing	2.70(1.41)	2.29(1.23)	2.83(1.45)
Boze gevoelens tegenover afwijzers na afwijzing	4.79(1.63)	4.60(1.74)	4.83(1.67)
Agressieve gedragsintenties ten opzichte van afwijzers	2.16(1.31)	2.50(1.52)	2.16(1.40)
Mate van vergevingsgezindheid na ontvangen van een excuus voor afwijzing	3.81(2.07)	3.38(2.00)	4.05(2.29)